

KIRJA-ARVIO

SATUTYYPPILUETTELO ELÄÄ JA ON VOIMISSAAN

Uther, Hans-Jörg 2004: The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson.

— *Part I: Animal Tales, Tales of Magic, Religious Tales, and Realistic Tales, with an Introduction.* FFC 284. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia. 610 s.

— *Part II: Tales of the Stupid Ogre, Anecdotes and Jokes, and Formula Tales.* FFC 285. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia. 536 s.

— *Part III: Appendices.* FFC 286. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia. 285 s.

Merja Leppälahti

Satujen tutkijoiden ei ole kymmeneen vuosiin ollut tarpeen aloittaa artikkeleitaan ja esitelmäänsä kuvailemalla käsittelemiensä satujen sisältöä, vaan tiettyihin satuihin on pystytty viittaamaan helposti käyttämällä sovittuja koodeja. Koodimerkintä AT (tai toisinaan AaTh) ja numero ovat heti paljastaneet, mikä satu on kysymyksessä. Esimerkiksi satuun, jossa kettu kuolleeksi tekeytyneenä saa ukon nostamaan ”raadon” rekeensä kalansaaliin päälle, minkä jälkeen kettu varastaa ukon koko kalansaaliin heittelemällä kaikki kalat matkan varrelle ja hyppää sitten itsekin pois kyydistä, on voitu viitata lyhyesti ja kätevästi koodilla AT 1. Myös sellaisilla saduilla, jotka tunnetaan yleisesti tietyllä nimellä, on omat koodinsa: Prinsessa Ruususeen on viitattu koodilla AT 410, Tuhkimoon AT 510A:lla ja Lumikkiin AT 709:llä. Koodimerkinnät ovat helpottaneet sekä tieteellistä keskustelua että ennen kaikkea arkisten satuaineistojen luettelointia ja vertailua.

SATULUOKITTELUN HISTORIAA

Satujen tyyppiluetteloinnin merkkihenkilö on Antti Amatus Aarne (aik. Linnell) (1867–1925). Aarne väitteli Helsingin yliopistossa vuonna 1907 aiheenaan vertaileva kansansatujen tutkimus. Hänen väitöskirjansa oli nimeltään *Vergleichende Märchenforschungen*. Aarnen väitöskirjatyössään toteamat satujen löytämisen ja vertailemisen hankaluudet saivat hänet aloittamaan suomalaisten kansansatujen luetteloinnin. Hän

kuitenkin havaitsi pian, ettei luettelointi ole järkevää ilman jonkinlaista järjestelmällistä systeemiä, jonka mukaisesti sadut voitaisiin luetteloida tyypeittäin. Seuraavaksi Aarne laatikin satutyypin luettelon *Verzeichnis der Märchentypen* (1910) suomalaisen satukokoelmien, tanskalaisten Svend Grundtvigin kokoelmien ja Grimmin satujen pohjalta. (Aarne 1910, iii–iv.) Tyypiluettelon laatimisen periaatteista Aarne neuvotteli varsinkin Kaarle Krohnin mutta myös Oskar Hackmanin, Axel Olrikin, Johannes Bolten ja C. W. von Sydowin kanssa (Hautala 1954, 291).

Tyypiluettelosta tuli pian kansainvälisen saduntutkimuksen tärkeä apuväline, jonka mukaisesti alettiin luetteloida eri maiden satukokoelmia. Antti Aarne laati itse luettelot maamme suomenkielisistä saduista (1911 ja 1920) ja virolaisista saduista (1918). Suomen ruotsinkielisten kansansatujen luettelon laati Oskar Hackman (1911). Vuonna 1927 amerikkalainen folkloristi Stith Thompson (1885–1976) käänsi Aarnen tyypiluettelon englannin kielelle, laajensi sitä ja kokosi siihen bibliografian. Vuonna 1961 teoksesta ilmestyi uusi, tarkastettu laitos, jonka useat painokset ovat kuluneet tutkijoiden käsissä näihin päiviin saakka.

Satujen tyypiluettelointia on kritisoitu siitä, että se viittaa eksaktiin tieteelliseen järjestelmään, joka ei vastaa todellista kerrontatraditiota. Lisäksi satutyypiluettelon hyödyllisyyttä ovat arvostelleet sellaiset tutkijat, joiden mukaan sadut koostetaan aina tietyistä motiiveista, eikä kiinteämuotoisia satuja olisi edes olemassa. Antti Aarnen järjestelmä satujen luokitteluksi perustui nimenomaan käsitykseen, että sadut toistuvat kohtalaisen kiinteinä satutyypeinä. Performanssi-innostuksen kulta-aikana 1960- ja 70-luvuilla juuri Aarnen satutyypiluettelosta tuli monelle nuorelle tutkijalle suorastaan aikansa eläneen ”homeisen tutkimustradition” symboli. (Apo 1991, 9.)

AT:STÄ TULI ATU

Antti Aarne sitoutui tutkimuksissaan vahvasti suomalaiseen menetelmään, ja hänen tyypiluettelonsa tarkoituksena oli nimenomaan mahdollistaa satujen maantieteellis-historiallinen analyysi. Vertailevan tutkimuksen lisäksi satuja tarkastellaan nykyään esimerkiksi sekä niiden kielellisten ilmaisujen että niiden sisältämien ihmiskuvien tasolla tai sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta. Vaikka tämän päivän saduntutkimuksessa on monenlaisia suuntauksia ja tavoitteita, satutyypiluettelo on silti edelleen hyödyllinen apuväline, eikä se missään tapauksessa ole käynyt tarpeettomaksi.

Duisburg-Essenin yliopiston saksalaisen kirjallisuuden professori Hans-Jörg Uther on ottanut vastaan melkoisen haasteen ryhtyessään täydentämään ja päivittämään lähes sata vuotta sitten alkuun saatettua järjestelmää. Antti Aarnen *Verzeichnis der Märchentypen*-teos julkaistiin vuonna 1910 kolmantena teoksena kansainvälisen kansanperinteentutkimuksen yhdistyksen FF:n julkaisusarjassa. Stith Thompsonin laajentama luettelo *The Types of the Folktale* taas ilmestyi samassa julkaisusarjassa numerolla 74, ja sen toinen laitos numerolla 184. Vuonna 2004 ilmestynyt Hans-Jörg Utherin laatima kolmiosainen *The Types of International Folktales*

muodostaa saman arvostetun sarjan numerot 284–286. Uudistuksissakin löytyy siis jatkuvuutta.

Aarnen ja Thompsonin tyyppiluetteloissa on käytetty hyväksi oman aikansa kokoelmia, joten luettelon laajentamiseen uusimpien satukokoelmien avulla on jo pitkään ollut aihetta. Koska vanhat AT-koodit ovat vakiintuneet saduntutkijoiden käyttöön, tyyppien suurimittainen uudelleenjärjestäminen ei olisi ollut järkevää, mutta joitakin pieniä muutoksia uuteen luetteloon on tehty. Uther on esimerkiksi yhdistellyt Aarnen ja Thompsonin luetteloissa kahdella eri numerolla esiintyviä tyyppejä. Joitakin aivan marginaalisia satutyyppejä on poistettukin. Tiedot vaihde-tuista numeroista ja poistetuista tyypeistä on luetteloitu teoksen liiteosassa. Keskeistä on, että uusi tutkimusmateriaali on mahdollistanut yli 250 kokonaan uuden satutyypin lisäämisen luetteloon. Uther on myös jonkun verran laajentanut aikaisempia varsin lyhyitä satutyypin juoniselostuksia.

Vanha satutyypiluettelo käsittelee ainoastaan eurooppalaisten ja länsiaasialaisten kansojen satutyyppejä näiden kansojen asuma-alueilta sekä seuduilta, joille on asetunut asukkaita näiltä alueilta (Thompson 1987, 7). Näilläkin alueilla satujen dokumentointi on ollut epätasaista, minkä lisäksi pienet etniset ryhmät ovat jääneet vähälle huomiolle tai kokonaan huomiotta. Uther on laajentanut luettelon kattamaan käytännöllisesti katsoen koko maailman. Voidaan tietenkin kysyä, osoittaako esimerkiksi japanilaisen satutyypiluettelon taivuttaminen eurooppalaisen aineiston pohjalta luotuun järjestelmään mitään pahinta eurosentrisyyttä vai onko se vain osoitus satujen universaalisesta luonteesta. (Esim. Apo 1991, 11; Kobayashi 2005.) Joka tapauksessa tutkimuksen apuvälineenä koko maailman kattava satutyypiluettelo kuulostaa suurelmoiselta.

Uusi satutyypiluettelo on valtava saavutus. Kolmiosainen teos on aivan varmasti vaatinut erittäin paljon työtä sekä varsinaiselta tekijältä että monilta muilta sen parissa työskennelleiltä, mutta lopputuloksena on käyttökelpoinen, kaunis ja viimeistelty luettelo. Epäilemättä ennen pitkää opimme myös sujuvasti puhumaan ATU-numeroinnista entisen AT:n sijaan. Tälläkään hetkellä kaikkien maailman kansojen satuja ei ole järjestelmällisesti luetteloitu. Varmasti tiedon lisääntyessä tarvitsemme tyyppiluettelosta jälleen täydennetyt ja uudistetun laitoksen.

LÄHTEET

AARNE, ANTTI 1910: Vorwort. – *Verzeichnis der Märchentypen*. FFC 3. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.

APO, SATU 1991: Antti Aarne henkilökohtaisena ongelmana. – Kinnunen, Eeva-Liisa (toim.), *Sata vuotta suomalaista folkloristiikkaa*. Helsinki: Helsingin yliopiston folkloristiikan laitos.

HAUTALA, JOUKO 1954: *Suomalainen kansanrunoudentutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 244. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KOBAYASHI, FUMIHIKO 2005: *Forbidden Love in Nature: An Exploration of the*

MERJA LEPPÄLAHTI

Theme of Japanese "Animal Wife" Tales in Terms of the Narrative Structure. Esitelmä ISFNR:n kongressissa Tartossa 30.7.2005.

THOMPSON, STITH 1987: Preface to the Second Revision. – Aarne, Antti & Thompson, Stith, *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia. [1961]

FL Merja Leppälahti on folkloristiikan jatko-opiskelija Turun yliopistossa.